

ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ Й САМООЦІНКИ МОТИВАЦІЇ СХВАЛЕННЯ (ЩИРОСТІ) У ПІДЛІТКІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ СТРЕСОСТІЙКОСТІ

PSYCHOLOGICAL ASSESSMENT OF CHARACTER ACCENTUATIONS AND SELF-EVALUATION OF APPROVAL MOTIVATION (SINCERITY) IN ADOLESCENTS WITH DIFFERENT LEVELS OF STRESS RESILIENCE

У статті розглядаються особливості акцентуацій характеру й рівень щирості в підлітків з різним рівнем стресостійкості. Основним методом дослідження є психологічна експертиза як використання психодіагностичних методик, що дало змогу експертам-психологам оцінити індивідуальні особливості підлітків. У ході емпіричного дослідження використано такі методики: шкалу резильєнтності Коннора-Девідсона-10, шкалу психологічного стресу PSM-25 (адаптація Н.Є. Водоп'янової), особистісний опитувальник «SACS», тест-опитувальник акцентуацій характеру Леонгарда-Шмішека (підлітковий варіант) і методику діагностики самооцінки мотивації схвалення (Марлоу-Крауна) (шкала щирості). Доведений взаємозв'язок акцентуацій характеру й мотивації схвалення свідчить про те, що різні типи акцентуацій характеру мають значний вплив на рівень мотивації схвалення в підлітків. Зокрема, гіпертичний і демонстративний типи акцентуації показали високу потребу в соціальному схваленні, що підтверджується науковими даними про їх схильність до привертання уваги та прагнення бути в центрі уваги. Проаналізовано, що різні типи акцентуацій характеру впливають на вибір стратегій копінг-поведінки. Наприклад, дистимічний та екзальтований типи акцентуації схильні до уникнення стресових ситуацій. Описано кореляційні зв'язки підлітків з різними типами акцентуацій характеру, що демонструють різні рівні резильєнтності. Зокрема, збудливий тип акцентуації показав помірний рівень стресостійкості. Обґрунтовано, що рівень психологічного стресу також варіюється залежно від типу акцентуації характеру. Підлітки з тривожним типом акцентуації показали нижчий рівень стресу, що підтверджується науковими даними про їх схильність до переживання почуття власної неповноцінності й сором'язливості. Результати дослідження дають змогу виявити взаємозв'язок між акцентуаціями характеру, рівнем щирості та стресостійкістю підлітків, що має вагомe значення для розроблення ефективних психологічних інтервенцій.

Ключові слова: акцентуації характеру, самооцінка мотивації схвалення, щирість висловлювань, стресостійкість, резильєнтність, підлітковий вік.

The article examines the peculiarities of character accentuations and sincerity levels in adolescents with varying degrees of stress resilience. The primary research method employed is psychological assessment, utilizing psychodiagnostic techniques that enable psychologists to evaluate individual characteristics of adolescents. The empirical study applied the following methodologies: the Connor-Davidson Resilience Scale-10 (CD-RISC-10), the Psychological Stress Scale PSM-25 (adapted by N.E. Vodopyanova), the Stress and Coping Style Questionnaire (SACS), the Leonhard-Schmieschek Character Accentuation Questionnaire (adolescent version), and the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale (sincerity subscale). The proven relationship between character accentuations and motivation for approval indicates that different types of character accentuations have a significant impact on the level of motivation for approval in adolescents. In particular, hyperthymic and demonstrative accentuation types showed a high need for social approval, which is confirmed by scientific data on their tendency to attract attention and desire to be the center of attention. It was analyzed that different types of character accentuations influence the choice of coping-behavior strategies. For example, dysthymic and exalted accentuation types tend to avoid stressful situations. Correlations of adolescents with different types of character accentuations that demonstrate different levels of resilience are described. In particular, the excitable accentuation type showed a moderate level of stress resistance. It is substantiated that the level of psychological stress also varies depending on the type of character accentuation. Adolescents with an anxious accentuation type showed lower levels of stress, which is confirmed by scientific data on their tendency to experience feelings of inferiority and shyness. The study's results reveal interconnections between character accentuations, sincerity levels, and stress resilience in adolescents. These findings are crucial for developing effective psychological interventions.

Key words: character accentuations, self-evaluation of approval motivation, sincerity of responses, stress resilience, psychological resilience, adolescence.

УДК 159.947.5 +159.923.2+159.922.7
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.1.11>

Косьянова О.Ю.

к.психол.н.,
доцент кафедри теорії та методики
практичної психології
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Лазоренко Т.М.

к.психол.н.,
доцент кафедри теорії та методики
практичної психології
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Підлітковий вік є критичним періодом розвитку, який характеризується значними фізіологічними, психологічними й соціальними змінами. Розуміння того, як ці зміни взаємодіють зі стресостійкістю й рисами особистості, має вирішальне значення для зміцнення психічного здоров'я та благополуччя розвитку особистості [1; 3; 4; 8; 10]. Дослідження темпераменту й характеру визначає як ког-

нітивні Я-концепції, засвоєні з часом, включаючи самоспрямованість і самовизначення впливають на стресостійкість [11]. М.Є. Білова, Т.М. Дудка, В.М. Корольчук, О.К. Кравцова наголошували на важливості формування стресостійкості підлітків. Вони стверджували, що стресостійкість допомагає підліткам справлятися з інтелектуальними, вольовими й емоційними проблемами, що особливо

важливо в умовах соціально-політичної нестабільності [3].

Р.М. Ковальський і М.Р. Лірі в дослідженні соціальної тривожності й соціальної бажаності виявили, що особи з високою соціальною тривожністю (низьким рівнем стресостійкості) також мають високі оцінки соціальної бажаності, що вказує на сильну потребу в соціальному схваленні [13]. П.К. Джонасон і Г.Д. Вебстер під час дослідження рис особистості «темної тріади» (нарцисизм, макіавеллізм і психопатія) включали вимірювання соціальної бажаності й мотивації схвалення. Вони виявили, що люди з високими показниками цих рис також мали високі показники соціальної бажаності, що вказує на те, що вони мотивовані представляти себе у вигідному світлі, щоб отримати соціальне схвалення [12].

Актуальність дослідження полягає в його потенціалі щодо розроблення цілеспрямованих психологічних інструментів, які підвищують стійкість до стресу та сприяють здоровому розвитку особистості в підлітків. Інтегруючи ідеї іноземних та українських дослідників, це дослідження має на меті забезпечити всебічне розуміння взаємодії між акцентуаціями характеру, мотивацією схвалення (щирістю) і стресостійкістю.

Мета дослідження – провести психологічну експертизу акцентуацій характеру й самооцінки мотивації схвалення (щирості) у підлітків з різним рівнем стресостійкості й описати результати дослідження.

Відповідно до мети дослідження, виділено такі **завдання**:

1) розробити комплексну модель психологічну експертизу акцентуацій характеру та щирості в підлітків з різним рівнем стресостійкості;

2) дослідити акцентуації характеру й самооцінку мотивації схвалення (щирість) у підлітків з різним рівнем стресостійкості;

3) розробити психологічні рекомендації для психологів, які працюють з підлітками в екстремальних умовах.

Об'єкт дослідження – акцентуації характеру та щирість у підлітків з різним рівнем стресостійкості.

Предмет дослідження – особливості акцентуації характеру та щирість у підлітків з різним рівнем стресостійкості в умовах війни.

Методи й методики дослідження: для вирішення поставлених завдань застосовано методи: спостереження, бесіди, стандартизовані опитувальники й експертні оцінки, тестування. У ході емпіричного дослідження ми використали такі методики: шкалу резильєнтності Коннора-Девідсона-10, шкалу психологічного стресу PSM-25 (адаптація Н.Є. Водоп'янової), особистісний опитувальник «SACS», тест-опитувальник акцентуацій характеру Леонгарда-Шмішека (підлітковий варіант) і методику діагностики самооцінки мотивації схвалення (Марлоу-Крауна) (шкала щирості). Експериментальна база дослідження – учні 9-х класів Одеської гімназії № 46 осіб (віком від 14 до

16 років). Аналіз отриманих результатів здійснювався комплексом сучасних методів математичної статистики.

Результати дослідження. Для виконання першого завдання нашої роботи побудовано психодіагностичну модель, що включає психологічну експертизу акцентуацій характеру й самооцінки мотивації схвалення (щирості) у підлітків з різним рівнем стресостійкості та представлена такими методиками, як шкала резильєнтності Коннора-Девідсона-10, шкала психологічного стресу PSM-25 (адаптація Н.Є. Водоп'янової), особистісний опитувальник «SACS», тест-опитувальник акцентуацій характеру Леонгарда-Шмішека (підлітковий варіант) і методика діагностики самооцінки мотивації схвалення (Марлоу-Крауна) (шкала щирості).

Вирішуючи друге завдання, провели первинний статистичний аналіз отриманих даних за методиками (подано в таблиці 1).

Узагальнення отриманих первинних даних дослідження уможливорює зробити висновок про діапазон значень, який за більшою частиною показників доволі великий (з огляду на значення σ). Варто зазначити, що більшість досліджуваних виявляють доволі розбіжні середні рівні вираження більшості досліджуваних показників. Про це свідчить відсотковий розподіл даних за рівнем прояву показників, а також відносна віддаленість показників медіани до значення середнього арифметичного в цій вибірці.

Розглянемо розподіл значень за методикою визначення типу акцентуації рис характеру й темпераменту К. Леонгарда та Х. Шмішека в досліджуваній групі. Як ми бачимо з рис. 1, у підлітків найбільше проявлена гіпертимна акцентуація характеру, що характеризується надмірною контактністю, балакучістю, виразністю жестів і міміки. Такі підлітки енергійні, ініціативні, оптимістичні. Водночас такі підлітки легковразливі, швидко роздратовуються. Їм доречно кепське перенесення умов жорсткої дисципліни, вимушеної самотності. Інколи не доводять до кінця розпочату справу, бо слабо концентрують увагу на процесі. Такі підлітки полюбляють керувати товариством і вирізняються підвищеним тонусом, є веселими, винахідливими й дотепними витівками. У навчальній діяльності їхні визначальні риси – винахідливість і багатство ідей. Щодо спостережень за досліджуваними нами підлітками й отримання характеристик від класного керівника такі отримані дані відповідають дійсності.

У досліджуваній групі також проявлені циклотимічний, екзальтований та емотивний типи акцентуації характеру. Так, циклотимічним підліткам властиві періодичні зміни настрою залежно від зовнішньої ситуації: під час душевного піднесення вони поведуться за гіпертимним типом, під час спаду – за дистимічним. Екзальтовані підлітки активні в діяльності й заряджаються енергією зовнішнього світу. Вони уникають самотніх роздумів, потребують

Первинні дані показників резильєнтності, рівня психологічного стресу та стресдолаючої поведінки в підлітків з акцентуаціями характеру в загальній вибірці (n=46)

	N	min	max	Me	X	σ	CV
Гіпертимний тип акцентуації	46	0	24	18	16,4118	6,01102	37%
Застряглий тип акцентуації	46	8	18	14	13,2941	2,73324	21%
Емотивний тип акцентуації	46	3	21	15	14,4706	4,77124	33%
Педантичний тип акцентуації	46	4	20	18	12,5882	4,40254	35%
Тривожний тип акцентуації	46	0	18	14	8,6471	5,07372	59%
Демонстративний тип акцентуації	46	4	18	15	9,1765	3,60963	39%
Циклотимічний тип акцентуації	46	0	24	18	11,7647	7,18096	61%
Збудливий тип акцентуації	46	3	21	14	12,7059	4,68728	37%
Дистимічний тип акцентуації	46	6	18	15	11,8235	4,30458	36%
Екзальтований тип акцентуації	46	6	24	18	13,4118	4,98822	37%
Асертивні дії	46	1	26	14	9,9412	11,09882	90%
Самооцінка мотивації схвалення (шкала щирості)	46	2	18	9	9,2371	8,4706	42%
Вступ у соціальний контакт	46	1	28	16,5	5,1765	9,36239	55%
Пошук соціальної підтримки	46	1	26	15	3,8824	8,13851	48%
Обережні дії	46	1	27	14	11,8235	11,89661	99%
Імпульсивні дії	46	1	24	15	6	9,31397	64%
Уникнення	46	1	24	13,5	8,4706	9,35493	91%
Маніпулятивні дії	46	1	29	14	7,3529	11,83713	62%
Агресивні дії	46	1	29	18	12,2941	11,1902	91%
Асоціальні дії	46	1	22	1	4,2353	7,32743	58%
Нижчий за середній (16–20)	46	1	19	6	5,8235	7,72363	75%
Середній рівень резильєнтності (21–25)	46	1	24	7	7,4118	10,24731	72%
Вищий за середній рівень резильєнтності (26–30)	46	1	29	8	8,8235	12,50617	71%
Високий рівень резильєнтності (31–40)	46	1	33	5	4,7059	10,46282	45%
Високий рівень психологічного стресу (більше ніж 155)	46	1	156	22	10,1176	37,59302	27%
Середній рівень психологічного стресу (154–100)	46	1	132	42	34,5882	53,9827	64%
Низький рівень психологічного стресу (менше ніж 100)	46	1	90	41	47,1176	40,40093	86%

Примітка: X – середнє значення показника у вибірці; σ – середнє квадратичне відхилення; CV – коефіцієнт варіативності; Me – медіана; max – максимальне значення показника у вибірці; min – мінімальне значення показника у вибірці.

підтримки й визнання, мають багато друзів, комунікабельні, легко піддаються навіюванню. Вони так само, як циклотиміки, тішаються радісними подіями й поринають у розпач від печальних. Емотивні підлітки легко піддаються впливу

інших, постійно шукають нових вражень, легко спілкуються з незнайомими людьми, не витримують самотності, у край байдужі до свого майбутнього – живуть лише сьогоденням. Особливо характерна для них плаксивість: вони плачуть,

розповідаючи про кінофільм із трагічним кінцем, про сумну повість [7].

Усі інші типи акцентуацій знаходяться в середньому та низькому рівнях прояву.

Як ми бачимо з рис. 2, під час аналізу типів реакцій у досліджуваній групі підлітків при подоланні стресових ситуацій здебільшого переважають (від більш проявленого до менш) агресивні

Прояви акцентуацій характеру в досліджуваній групі підлітків (n=46)

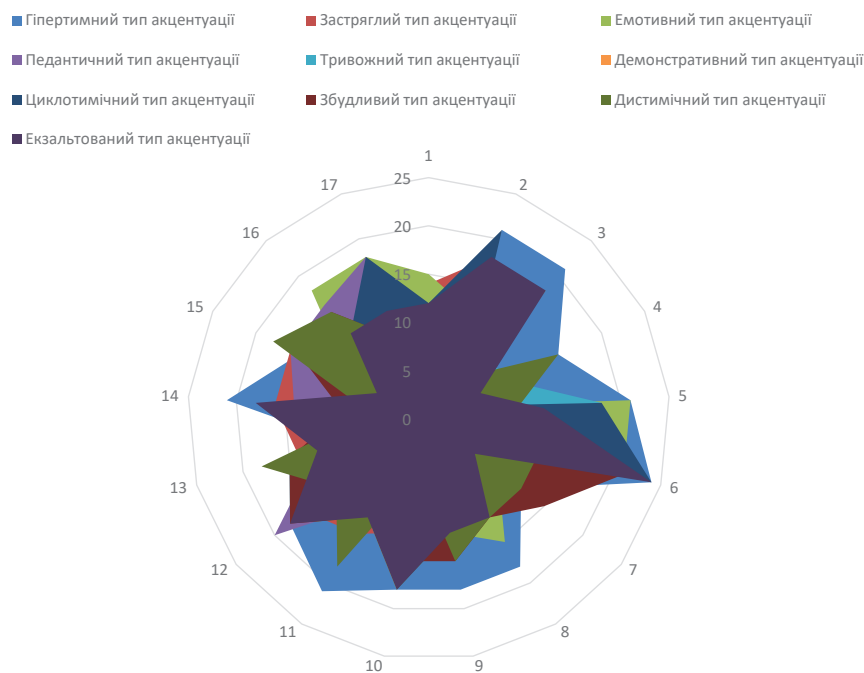

Рис. 1. Прояви акцентуацій характеру в досліджуваній групі підлітків (n=46)

Стратегії і моделі копінг-поведінки (стрес-долаючої поведінки) (n=46)

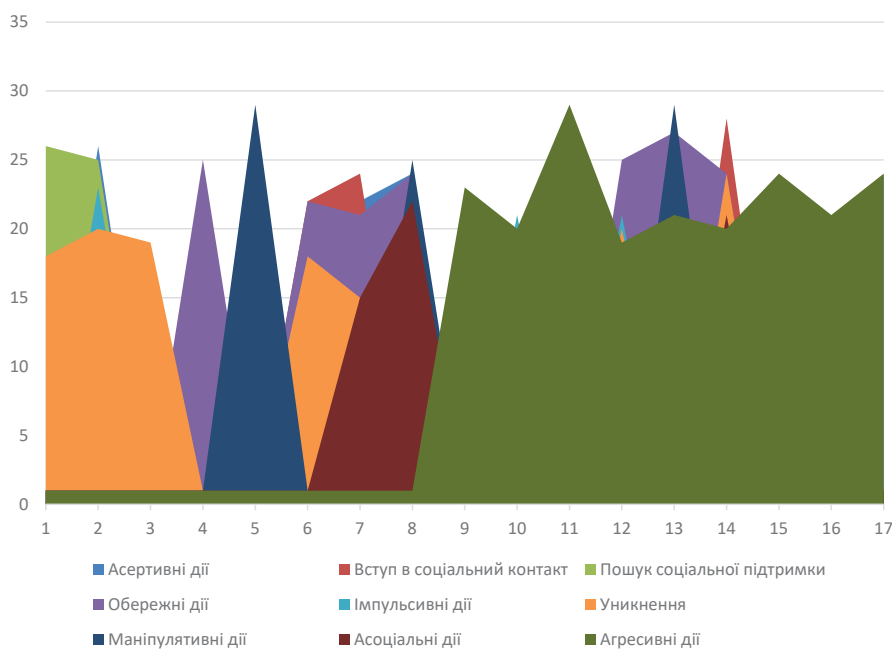

Рис. 2. Стратегії й моделі копінг-поведінки (стресдолаючої поведінки) (n=46)

дії, обережні дії, маніпулятивні (непрямі) дії, уникнення, пошук соціальної підтримки, імпульсивні дії.

Аналіз первинних даних за шкалою резильєнтності Коннора-Девідсона-10 (рис. 3) дав змогу виділити рівні резильєнтності в досліджуваній групі: низький рівень резильєнтності (0%), нижчий за середній рівень резильєнтності (29%), середній рівень резильєнтності (29%), вищий за середній рівень резильєнтності (13%). Такі отримані дані свідчать про переважання високих рівнів резильєнтності над низькими [2].

Аналіз первинних даних за шкалою психологічного стресу PSM-25 у досліджуваній групі підлітків представлений здебільшого низьким рівнем стресу (59%), що свідчить про стан психологічної адаптованості до навантажень. Високий рівень стресу спостерігається лише у 12% підлітків, що свідчить про стан їхньої дезадаптації та психічного дискомфорту, необхідності застосування широкого спектру засобів і методів для зниження нервово-психічної напруженості, психологічного розвантаження, зміни стилю мислення й життя. Середній рівень стресу в досліджуваній групі у 29% респондентів.

Аналіз первинних даних за методикою діагностики самооцінки мотивації схвалення (Марлоу-Крауна) (шкала щирості) у досліджуваній групі підлітків представлений здебільшого низьким рівнем самооцінки мотивації схвалення (62%), що свідчить про те, що більшість підлітків у цій групі мають високий рівень щирості й не схильні до соціально бажаних відповідей. Це може вказувати на те, що вони відчувають менший тиск з боку соціального оточення та більш відкрито виражають свої справжні думки й почуття.

Високий рівень самооцінки мотивації схвалення (відсутності щирості) лише в 14% підлітків свідчить про те, що невелика частина респондентів має сильну потребу в соціальному схваленні й, можливо, намагається відповідати очікуванням навколишніх. Це може бути пов'язано з низькою самооцінкою або високим рівнем тривожності, що змушує їх шукати підтвердження своєї цінності через схвалення інших. Середній рівень щирості в досліджуваній групі у 24% респондентів вказує на те, що ці підлітки мають помірний рівень потреби в соціальному схваленні. Вони можуть бути схильні до певної міри соціально бажаних відповідей, але загалом залишаються досить щирими у своїх відповідях. Це може свідчити про баланс між бажанням бути прийнятими в соціальному середовищі та здатністю виражати свої справжні почуття [1; 7; 8].

Ми в дослідженні також використали методи бесіди та спостереження, що дало змогу більш докладно провести психологічну експертизу й описати експертні висновки. Отже, загалом гіпертимна акцентуація характеру є найбільш проявленою серед підлітків, що свідчить про їхню енергійність та ініціативність, але також про легковразливість. Підлітки використовують різноманітні стратегії копінг-поведінки, з акцентом на агресивні й обережні дії. Більшість підлітків має високий рівень резильєнтності й низький рівень стресу, що свідчить про їхню психологічну адаптованість. Низький рівень самооцінки мотивації схвалення вказує на високий рівень щирості серед підлітків.

Для подальшої обробки отриманих результатів дослідження використано програму SPSS-21, за допомогою якої на всіх етапах статистичного аналізу ми зробили огляд даних, створили таблиці й вираховували статистику.

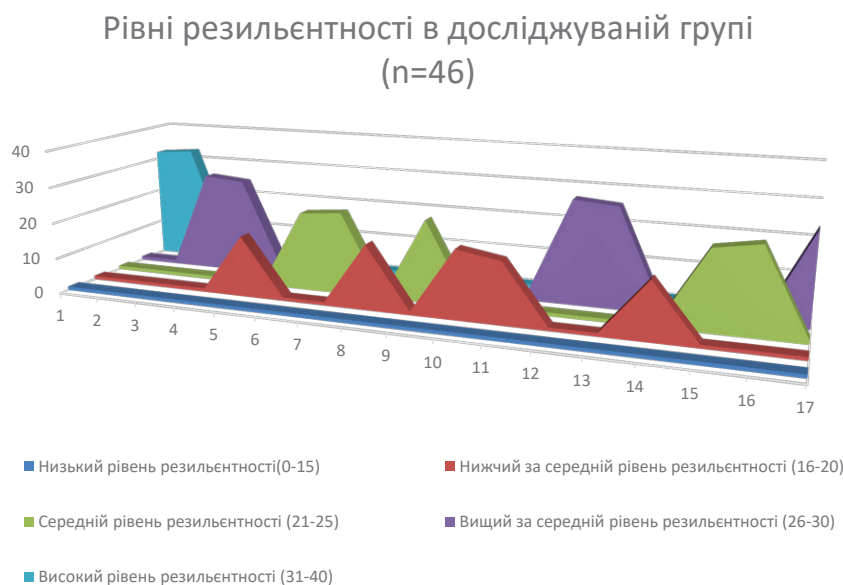

Рис. 3. Рівні резильєнтності в досліджуваній групі (n=46)

Аналіз кореляційних зв'язків між самооцінкою мотивації схвалення (шкала щирості) і типами акцентуації характеру показує такі результати:

- Гіпертимний тип акцентуації має найвищу позитивну кореляцію із самооцінкою мотивації схвалення (0,827**). Це свідчить про те, що підлітки з гіпертимним типом акцентуації мають дуже високу потребу в соціальному схваленні. Вони прагнуть бути в центрі уваги, отримувати позитивні відгуки від навколишніх, що може призводити до меншої щирості в їхніх відповідях. Їхня поведінка часто спрямована на те, щоб справити гарне враження на інших.

- Демонстративний тип акцентуації має значущу позитивну кореляцію із самооцінкою мотивації схвалення ($r = 0,539^*$). Це свідчить про те, що підлітки з демонстративним типом акцентуації мають високу потребу в соціальному схваленні та прагнуть привернути увагу до себе. Вони можуть бути менш щирими у своїх відповідях, оскільки намагаються справити позитивне враження на інших.

- Тривожний тип акцентуації має помірну позитивну кореляцію із самооцінкою мотивації схвалення (0,324*). Це вказує на те, що підлітки з тривожним типом акцентуації також мають потребу в соціальному схваленні, але не настільки виражену, як у гіпертимних підлітків. Вони можуть відчувати тривогу через можливість негативної оцінки з боку навколишніх, що впливає на їхню щирість [7; 8].

Отримані нами дані статистично значущих зв'язків (на рівні $p=0,05$ і $p=0,01$) досліджуваних

типів акцентуації та рівнів резильєнтності й психологічного стресу ($n=46$) дають змогу зробити такі попередні висновки (таблиця 2):

- дистимічний тип акцентуації має найбільшу кількість зв'язків з уникненням (0,524*) і низьким рівнем психологічного стресу (0,635**). Такі отримані результати кореляційного аналізу дистимічного типу акцентуації підтверджують властивий цьому типу низький рівень контактності, небагатослівність. Їхньому відлюдному способу життя притаманні рідкі конфлікти й уникнення як основний спосіб подолання стресових ситуацій;

- тривожний тип акцентуації має такі зв'язки з асертивними діями (–0,483*), асоціальними діями (–0,487*), низьким рівнем психологічного стресу (0,563*). Такі отримані результати повністю підтверджують теорію К. Леонгарда, відповідно до якої цьому типу акцентуації притаманна тенденція переживати почуття власної неповноцінності й сором'язливості. Для них непередбачена впевненість й активна позиція, а також відстоювання своїх інтересів. Отже, вони не суперечать чинним у цьому соціумі культурним нормам, а також соціальним правилам та обов'язкам;

- демонстративний (0,592*) і педантичний (0,567*) типи акцентуації мають прямий зв'язок з асертивними діями, що відповідає здатності цих типів акцентуації відстоювати свою точку зору;

- дистимічний (0,524*) та екзальтований (0,555*) типи акцентуації мають прямий зв'язок зі стратегією уникнення стресових ситуацій;

- циклотимічний тип акцентуації має прямий зв'язок з імпульсивними діями під час вибору

Таблиця 2

Статистично достовірні зв'язки типів акцентуації та реакцій під час подолання стресових ситуацій, рівнів резильєнтності й психологічного стресу ($n=46$)

Кореляції	Асертивні дії	Імпульсивні дії	Уникнення	Асоціальні дії	Середній рівень резильєнтності (21–25)	Низький рівень психологічного стресу (менше ніж 100)	Самооцінка мотивації схвалення (шкала щирості)
Гіпертимний тип акцентуації							,827**
Педантичний тип акцентуації	,567*						
Тривожний тип акцентуації	–,483*			–,487*		,563*	,324*
Демонстративний тип акцентуації	,592*						,539*
Циклотимічний тип акцентуації		,557*					
Збудливий тип акцентуації					,489*		
Дистимічний тип акцентуації			,524*			,635**	
Екзальтований тип акцентуації			,555*				

Примітка: * – кореляція статистично достовірна на рівні $p=0,05$; ** – кореляція статистично достовірна на рівні $p=0,01$.

Таблиця 3

Статистично достовірні зв'язки типів реакцій під час подолання стресових ситуацій, рівнів резильєнтності та психологічного стресу (n=46)

	Асер- тивні дії	Вступ у соці- альний контакт	Пошук соціаль- ної під- тримки	Обе- режні дії	Імпуль- сивні дії	Уник- нення	Маніпу- лятивні дії	Асоці- альні дії	Агре- сивні дії	Ниж- чий за серед- ній (16–20)	Вищий за серед- ній рівень резиль- єнтності (26–30)	Високий рівень резиль- єнтності (31–40)	Високий рівень психо- логіч- ного стресу (більше ніж 155)	Серед- ній рівень психо- логіч- ного стресу (154– 100)
Асертивні дії	1			–,385*									–1,000**	
Вступ у соці- альний контакт		1	,634**	,569**		,348*			–,384*				–1,000**	
Пошук соціаль- ної підтримки		,634**	1	1	,374*	,568**					,562*		–1,000**	
Обережні дії	–,385*	,569**		1									–1,000**	–,805**
Імпульсивні дії			,374*		1								–1,000**	
Уникнення		,348*	,568**			1					,565*		1,000**	
Маніпулятивні дії							1	,494**					1,000**	
Асоціальні дії							,494**	1			,584*		1,000**	
Агресивні дії		–,384*							1				1,000**	
Нижчий за середній (16–20)										1				
Вищий за середній рівень резильєнтності (26–30)			,562*			,565*		,584*			1			
Високий рівень резильєнтності (31–40)												1		1,000**
Високий рівень психологічного стресу (більше ніж 155)	–1,000**	–1,000**	–1,000**	–1,000**	–1,000**	1,000**	1,000**	1,000**	1,000**			1		
Середній рівень психоло- гічного стресу (154–100)				–,805**								1,000**		1

Примітка: * – кореляція статистично достовірна на рівні $p=0,05$; ** – кореляція статистично достовірна на рівні $p=0,01$.

копінг-стратегій (0,557*). Постійна нестійкість настрою циклотимиків призводить до змін прихильностей та емоцій, що, у свою чергу, може проявлятися в імпульсивності.

Отримані нами дані статистично значущих зв'язків (на рівні $p=0,05$ і $p=0,01$) досліджуваних показників типів реакцій під час подолання стресових ситуацій, рівнів резильєнтності й психологічного стресу ($n=34$) дають змогу зробити такі попередні висновки (таблиця 2):

- асертивні дії під час подолання стресу мають від'ємний (зворотній) зв'язок із високим рівнем стресу ($-1,000^{**}$) та обережними діями ($-0,385^*$). Такі отримані результати підтверджують теоретичні основи асертивних особистостей, як правило, мають менше конфліктів у стосунках з іншими. Це означає керування кількістю стресогенних ситуацій у їхньому повсякденному житті;

- вступ у соціальний контакт має прямий зв'язок із пошуком соціальної підтримки ($0,634^{**}$), з обережними діями ($0,569^{**}$) та уникненням ($0,348^*$), а також обернений зв'язок з агресивними діями ($-0,384^*$) і високим рівнем психологічного стресу ($1,000^{**}$). Такі результати підтверджують ефективність методу подолання стресу, іменованого соціальним подоланням, що включає соціальну й міжособистісну підтримку, а також обережні дії;

- пошук соціальної підтримки має прямий зв'язок із вступом у соціальний контакт ($0,634^{**}$), з імпульсивними діями ($0,374^*$), уникненням ($0,568^{**}$), з вищим за середній рівнем резильєнтності ($0,562^*$), а також обернений зв'язок із високим рівнем психологічного стресу ($-1,000^{**}$). Пошук соціальної підтримки є копінг-стратегією, що орієнтована на подолання складної життєвої ситуації з допомогою інших людей, за умови якої зазвичай має місце прагнення до активної взаємодії з навколишніми з метою отримати підтримку. Також виявлений істотний взаємозв'язок між соціальною підтримкою та імпульсивними діями й уникненням;

- обережні дії мають прямий зв'язок із вступом у соціальний контакт ($0,569^{**}$), з асертивними діями ($-0,385^*$), а також обернений зв'язок із високим рівнем психологічного стресу ($-1,000^{**}$) і середнім рівнем психологічного стресу ($-0,805^{**}$). Для обережних дій характерне довготривале обдумування й ретельне зважування (підтверджується зв'язок з асертивними діями) усіх можливих варіантів рішень, довга підготовка перед діями, прагнення уникати стресу, нічого не приймати на віру;

- імпульсивні дії мають прямий зв'язок із пошуком соціальної підтримки ($0,374^*$), а також обернений зв'язок із високим рівнем психологічного стресу ($-1,000^{**}$). Відповідно до отриманих результатів схильності діяти під впливом зовнішніх обставин або емоцій, без попереднього обдумування своїх вчинків потребують соціальної підтримки в стресових ситуаціях, прагнення співчуття і розуміння;

- уникнення має прямий зв'язок із вступом у соціальний контакт ($0,348^*$), із пошуком соці-

альної підтримки ($0,568^{**}$), із вищим за середній рівнем резильєнтності ($0,565^*$), із високим рівнем психологічного стресу ($1,000^{**}$). Уникнення рішучих дій, прагнення віддалитися від стресогенної ситуації, відкладаючи вирішення проблеми, потребують пошуку та вступу в соціальний контакт з метою підвищення рівня ефективності вирішення проблемної ситуації, прагнення співчуття й розуміння;

- маніпулятивні дії мають прямий зв'язок з асоціальними діями ($0,494^{**}$) і високим рівнем психологічного стресу ($1,000^{**}$);

- асоціальні дії мають прямий зв'язок із маніпулятивними діями ($0,494^{**}$), із вищим за середній рівнем резильєнтності ($0,584^*$) і з високим рівнем психологічного стресу ($1,000^{**}$). Результати показують, що навмисні і приховані спонукання іншої людини до переживання певних станів, прийняття рішень і виконання дій прямо пропорційно залежні від тенденції виходу за соціально допустимі рамки й обмеження соціуму, що, у свою чергу, призводить до підвищення рівня психологічного стресу [3–6; 9; 10].

Проведена психологічна експертиза акцентуацій характеру й самооцінки мотивації схвалення (щирості) у підлітків з різним рівнем стресостійкості й подальший аналіз отриманих даних дають змогу зробити попередні висновки.

1. Доведений взаємозв'язок акцентуацій характеру та мотивації схвалення свідчить про те, що різні типи акцентуацій характеру мають значний вплив на рівень мотивації схвалення в підлітків. Зокрема, гіпертимний і демонстративний типи акцентуації показали високу потребу в соціальному схваленні, що підтверджується науковими даними про їхню схильність до привертання уваги та прагнення бути в центрі уваги.

2. Показано, що висока соціальна бажаність пов'язана з прагненням відповідати очікуванням навколишніх. Це важливо враховувати під час психологічних досліджень, щоб уникнути спотворення даних.

3. Проаналізовано, що різні типи акцентуацій характеру впливають на вибір стратегій копінг-поведінки. Наприклад, дистимічний та екзальтований типи акцентуації схильні до уникнення стресових ситуацій, що підтверджується науковими даними про їхню схильність до відлюдного способу життя й емоційної нестабільності.

4. Описані кореляційні зв'язки підлітків із різними типами акцентуацій характеру, що демонструють різні рівні резильєнтності. Зокрема, збудливий тип акцентуації показав помірний рівень стресостійкості, що узгоджується з науковими даними про їхню схильність до емоційної реактивності.

5. Обґрунтовано, що рівень психологічного стресу також варіюється залежно від типу акцентуації характеру. Підлітки з тривожним типом акцентуації показали нижчий рівень стресу, що підтверджується науковими даними про їхню схильність

до переживання почуття власної неповноцінності й сором'язливості.

6. Відображено, що пошук соціальної підтримки є важливою копінг-стратегією для підлітків із високим рівнем мотивації схвалення. Це узгоджується з дослідженнями, які показують, що соціальна підтримка є ключовим фактором у подоланні стресових ситуацій.

7. Проаналізовано дані підлітків з демонстративним і педантичним типами акцентуації, які схильні до асертивних дій, що підтверджується науковими даними про їхню здатність відстоювати свою точку зору та прагнення до соціального схвалення.

Такі отримані результати підкреслюють важливість урахування індивідуальних особливостей підлітків під час розроблення психологічних інтервенцій й підтримання психічного здоров'я. Аналіз літератури підтверджує отримані результати та надає додаткові теоретичні обґрунтування для подальших досліджень у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афанасьєва Н.Є. Взаємозв'язок акцентуацій характеру та комунікативних установок у здобувачів вищої освіти. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія «Психологічні науки»*. 2023. № 1 (2). Р. 45–50. <https://doi.org/10.31558/2786-8745.2023.1>.
2. Афузова Г.В., Найдьонова Г.О., Кротенко В.І. Особливості резильєнтності першокурсників закладу вищої освіти в умовах воєнного стану. *Національна безпека України в умовах сучасних викликів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 22 серпня 2023 р. Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. С. 22–25.
3. Білова М.Є., Дудка Т.М., Корольчук В.М., Кравцова О.К. Формування стресостійкості підлітків. *Актуальні проблеми практичної психології*. Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, 2024. С. 45–50.
4. Булах І. Психологічні механізми особистісного зростання підлітків. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць КПНУ ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН 58 України ; за ред. С.Д. Максименка. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2020. Вип. 8. С. 104–113.
5. Дубиніна М.І. Пошук соціальної підтримки як копінг-ресурс професійної самореалізації жінок. *Габітус*. 2020. № 14. Р. 45–50. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.14.16>.
6. Дудка Т.М. Психологічні особливості стресостійкості особистості. *Пізнавальний та перетворювальний потенціал історичної психології як науки* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Херсон : Херсонський державний університет, 2022. С. 45–50. URL: <http://kspodn.onu.edu.ua/index.php/kunena/seksiya-3-fenomeni-psikhologichnogo-zdorov-ya-ta-ortobiozu-lyudini-psikhoistorichnij-vimir/203-psikhologichni-osoblivosti-stresostijkosti-osobistosti>.
7. Левус Н.І., Ткачук Е.В. Схильність осіб з різними акцентуаціями характеру до певного стилю поведінки у конфлікті. *Молодий вчений*. 2021. № 8 (96). С. 45–50. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1841>.
8. Монатчин М. Вплив акцентуацій характеру на переживання стану самотності студентів. *Електронний архів ТНТУ*. 2023. С. 32–46. https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/42080/4/dyplom_Monachyn_M_2023%20%282%29.pdf.
9. Сельє Г. Стрес без дистресу. Київ : Наукова думка, 2009 124 с.
10. Шевченко С.В. Стрес як психологічний феномен в параметрах сучасних досліджень. Актуальні проблеми психічного та психологічного здоров'я : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Мелітополь : МДПУ, 2019. С. 113–116. [https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/6044/\[4\]\(https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/6044/](https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/6044/[4](https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/6044/)
11. Cloninger C.R., Svrakic D.M., Przybeck T R. A psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*. 1993. № 50 (12). Р. 975–990. [https://doi.org/10.1001/archpsyc.1993.01820240059008\[1\]\(https://psycnet.apa.org/record/1994-13434-001\)](https://doi.org/10.1001/archpsyc.1993.01820240059008[1](https://psycnet.apa.org/record/1994-13434-001)).
12. Jonason P.K., Li N.P., Webster G.D., Schmitt D.P. The Dark Triad: Facilitating a short-term mating strategy in men. *European Journal of Personality*. 2009. № 23 (1). Р. 5–18. [https://doi.org/10.1002/per.698\[4\]\(https://www.researchgate.net/profile/Peter-Karl-Jonason/publication/227537078_The_Dark_Triad_Traits_That_Facilitate_Short-Term_Mating_in_Men/links/5b1330b80f7e9b4981068226/The-Dark-Triad-Traits-That-Facilitate-Short-Term-Mating-in-Men.pdf\)\[5\]\(https://psycnet.apa.org/record/2009-02105-002\)](https://doi.org/10.1002/per.698[4](https://www.researchgate.net/profile/Peter-Karl-Jonason/publication/227537078_The_Dark_Triad_Traits_That_Facilitate_Short-Term_Mating_in_Men/links/5b1330b80f7e9b4981068226/The-Dark-Triad-Traits-That-Facilitate-Short-Term-Mating-in-Men.pdf)[5](https://psycnet.apa.org/record/2009-02105-002)).
13. Kowalski R.M., Leary M.R. Social anxiety. New York : Guilford Press. 1995.